

ISLAIDŲ NORMŲ SOCIALINĖMS IR KULTŪRINĖMS ĮSTAIGOMS KLAUSIMU

V. MASALSKAS

Svarbus vaidmuo, sprendžiant nacionalinių pajamų skirstymo klausimus, taigi ir finansuojant socialines bei kultūrines įstaigas, tenka išlaidų normoms. Todėl labai svarbu, kad praktiškai taikomos išlaidų normos būtų pakankamai teoriškai pagrįstos ir ruošiamos, laikantis vieningos metodologijos. Siame straipsnyje nagrinėjami kai kurie išlaidų normavimo teoriniai klausimai ir metodologijos pagrindai.

Pagrindiniai išlaidų normavimo teoriniai klausimai paprastai yra išdėstomi beveik visuose TSRS valstybinio biudžeto ir TSRS finansų vadovėliuose aukštosios mokykloms, kartais jie apžvelgiami ir atskirose monografijose [žr. 10, p. 270; 15, p. 57—58].

Daugelyje minėtų leidinių išlaidų normos sąvoka apibrėžiama kaip sąnaudų dydis atskiriems skaičiavimo vienetams [žr. 1, p. 264; 5, p. 309; 6, p. 285; 7, p. 272]. Toks išlaidų normų apibrėžimas yra ginčytinas, nes jis neatskleidžia jų esmės, o tik pabrėžia normų kiekybinį aspektą.

Išlaidų normos, kurios naudojamos biudžetiniame procese, atspindi gyventojų kai kurių kolektyvinių bei individualių reikmių patenkinimo lygį ir laipsnį. Kaip tenkinami kolektyviniai poreikiai, rodo, pavyzdžiui, ligonių maitinimo ligoninėse ir vaikų maitinimo vaikų darželiuose, įstaigų patalpų apšildymo, mokinių aprūpinimo mokymo priemonėmis ir kitos panašaus pobūdžio išlaidų normos. Kaip patenkinami individualūs poreikiai, rodo socialinių ir kultūrinių įstaigų darbuotojų darbo užmokesčio, studentų stipendijų, nedarbingų visuomenės narių pensijų ir kai kurios kitos normos. Taigi išlaidų normos yra ne vien konkretūs sąnaudų dydžiai, bet ir svarbus įrankis, sprendžiant sudėtingus nacionalinių pajamų skirstymo ir visuomeninių vartojimo fondų formavimo klausimus. Todėl išlaidų normas, taikomas biudžetiniame procese, reikėtų laikyti ne vien sąnaudų dydžiais atskiriems skaičiavimo vienetams, bet ir nacionalinių pajamų skirstymo bei visuomeninių vartojimo fondų formavimo proceso neatskiriamu elementu.

Išlaidų normavimas yra nenutrūkstamas procesas: nuolat tobulinamos atskirų darbuotojų grupių darbo užmokesčio normų sistemos, tikslinamos bei didinamos maitinimo, medikamentų bei stipendijų normos, sprendžiami sudėtingi ūkio ir kitų išlaidų normų nustatymo klausimai. Nustatant išlaidų normų dydžius, pasitaiko ir trūkumų [žr. 3, p. 119—125; 4, p. 73—90; 14, p. 16]. Jų priežastys būna įvairios: netinkamai parenkami normuojamieji vienetai, nepakankamai atsižvelgiama į normų diferencijavimo ir kitas metodologines normavimo problemas. Taigi reikėtų kiek daugiau dėmesio skirti išlaidų normavimo metodologiniams klausimams, kurie beveik nenagrinėjami literatūroje. Jie tik šiek tiek paliečiami, svarstant biudžetinio planavimo ir kai kurias kitas nacionalinių pajamų skirstymo problemas.

Ruošiant išlaidų normų projektus ir nustatant jų dydžius, reikėtų laikytis šių reikalavimų.

1. Pagrįstai sugrupuoti įstaigų išlaidas ir numatyti normavimo objektus. Atskirų tipų įstaigų išlaidų sudėtis yra labai įvairi. Tai darbuotojų pagrins-

dinis darbo užmokestis, užmokestis už įvairius antraeilius darbus, kuro transportavimo, pirkimo, sandėliavimo išlaidos, abonementinis mokestis už telefonus, mokestis už tarp miestinius pasikalbėjimus telefonu, inventorius remonto išlaidos, dienpinigiai komandiruojamiems darbuotojams ir daugelis kitų. Tokių išlaidų, pavyzdžiui, aukštesiose mokyklose galima priskaičiuoti daugiau kaip tūkstantį rūšių. Suprantama, nustatyti normas kiekvienam išlaidų pavadinimui nėra reikalo nei galimybių. Todėl, sprendžiant normavimo klausimus, įstaigų išlaidas pirmiausia reikia sugrupuoti, ir pagrįdautina — į kiek galima mažiau grupių. Tai padeda mažinti darbo sąnaudas, planuojant ir vykdant šalies biudžetą bei įstaigų sąmatas. Teoriniu aspektu išlaidos grupuotinos, atsižvelgiant į jų turinį, paskirtį ir galimybes atskiras grupes siėti su nacionalinių pajamų skirstymu bei visuomeninių vartojimo fondų formavimu. Suprantama, konkretūs išlaidų grupavimo sprendiniai priklauso ir nuo to, kokias išlaidų normas (materialines, finansines, paprastas, sudėtingas, suvestines) numatoma paruošti.

Išlaidų grupavimo pagrindu reikėtų laikyti biudžeto klasifikacijos išlaidų straipsnius. Tačiau šiuo metu galiojanti biudžeto klasifikacijos išlaidų straipsnių tipinė nomenklatūra ir išlaidų skyrimo atskiriems straipsniams pagrindai ekonominėje literatūroje pagrįstai kritikuojami [žr. 3, p. 77—88; 14, p. 15; 16, p. 41]. Kritiniai samprotavimai dėl klasifikacijos išlaidų straipsnių apima dviejų rūšių pasiūlymus: pirma, sumažinti straipsnių kiekį (dabar yra 14, siūloma sumažinti iki 6—7) ir, antra, peržiūrėti išlaidų paskirstymo straipsniams principus. Išlaidas straipsniams reikėtų priskirti taip, kad kiekvienu atveju galėtume apskaičiuoti įstaigų einamojo išlaikymo, pagrindinių priemonių įsigijimo, jų kapitalinio remonto ir statybos išlaidas. Remiantis dabartiniu išlaidų skirstymu, tiksliai apskaičiuoti socialinių ir kultūrinių įstaigų išlaidas pagal nurodytą nomenklatūrą negalima.

2. Kiekvienai sąnaudų rūšiai arba išlaidų grupei parinkti tinkamiausius normuojamuosius vienetus. Čia svarbiausias kriterijus turėtų būti tiesioginio ekonominio sąryšio egzistavimas tarp įstaigų atskirų sąnaudų arba išlaidų ir konkrečių normuojamųjų vienetų. Be to, parenkant normuojamuosius vienetus, reikia atsižvelgti į galimybes juos apskaičiuoti ir aritmetiškai apdoroti. Šis klausimas sėkmingai sprendžiamas, ruošiant materialines ir paprastas finansines išlaidų normas. Čia savaime aišku, kad, pavyzdžiui, maitinimo išlaidų normų normuojamieji vienetai gali būti tik ligitonai, auklėtinis arba kitas fizinis asmuo, stipendijų — studentas arba specialiosios vidurinės mokyklos moksleivis. Daug sudėtingiau surasti sudėtinių ir suvestinių išlaidų normų normuojamuosius vienetus. Pavyzdžiui, kokie turėtų būti bendrojo lavinimo mokyklų ūkio išlaidų, aukštųjų mokyklų mokymo, visų įstaigų patalpų apšildymo, bibliotekų knygų įsigijimo, kultūros namų minkštojo inventoriaus įsigijimo, aukštųjų mokyklų mokslinių tyrimų ir daugelio kitų išlaidų bei sąnaudų normuojamieji vienetai? Vieningos nuomonės šiuo klausimu nėra. Beveik visoms įstaigoms labai aktualu, koks turėtų būti patalpų apšildymo išlaidų normuojamasis vienetas. Teoriškai patalpų apšildymo normuojamasis vienetas turėtų būti tik 1 m³ pastatų pagal išorinį matavimą. Tačiau praktiškai šių išlaidų normuojamaisiais vienetais, be minėtojo, dažnai laikoma viena krosnis, kvadratinis metras patalpų arba, jei galiojanti apšildymo išlaidų normavimo sistema nepatenkina įstaigos poreikių, išsiverčiama be jokių normų ir normuojamųjų vienetų [žr. 11, p. 161—191].

3. Pagrįstai nustatyti išlaidų normų dydžius. Šis klausimas išlaidų normavimo sistemoje yra svarbiausias. Nustatant išlaidų normų dydžius, būtina kruopščiai tirti įstaigų poreikius pagal jų tipus (vaikų daržėlius, pradinės mokyklas, technikumus, bendrosios paskirties ligitonines ir kt.). Žinoma, kad įstaigų poreikiai priklauso nuo daugelio socialinio, gamtinio ir ekonominio pobūdžio veiksnių. Svarbiausiais iš jų laikytini: 1) atskirų įstaigų

svarbumas, sprendžiant pagrindines šalies vystymo socialines ir ekonomines problemas (visuotinio vidurinio mokyimo įgyvendinimas, žmogaus darbingo amžiaus prailginimas, atskirų liaudies ūkio šakų spartesnis vystymas ir kt.); 2) einamojo ir perspektyvinio pobūdžio uždaviniai, kurie keliama atskiriems įstaigų tipams (bendrojo lavinimo mokykloms, aukštosioms mokykloms, gydymo įstaigoms, bibliotekoms ir kitoms); 3) konkrečios gamtinės ir ekonominės aplinkybės, kurios lemia pačių poreikių egzistavimą ir tam tikrą jų patenkinimo lygį.

Atskirų socialinių ir kultūrinių įstaigų atliekamo vaidmens svarbumą įvairiais šalies vystymosi laikotarpiais lemia Tarybų Sąjungos Komunistų partijos programa, suvažiavimų ir plenumų nutarimai bei kiti dokumentai. Einamieji ir perspektyviniai uždaviniai, kurie keliama atskiriems įstaigų tipams, paprastai konkretizuojami metiniuose ir penkmetiniuose šalies socialinio bei ekonominio vystymo planuose. Gamtinės ir ekonominės sąlygos, kurios nemaža nulemia normų dydžius, turi būti tiriamos individualiai kiekvienos išlaidų normos atžvilgiu. Pavyzdžiui, siekiant nustatyti patalpų apšildymo išlaidų normą, reikėtų ištirti šildymo sezono ilgumą, oro temperatūros svyravimus, atitinkamoje teritorijoje naudojamas kuro rūšis, jo kainas, paruošimo sąlygas, patalpų šildymo sistemų efektyvumą ir kt.; nustatant sudėtinės ūkio išlaidų normas, reikėtų analizuoti ūkio tvarkymo įstaigose efektyvumą ir galimybes jį tobulinti, išaiškinti ūkio darbų sudėtį ir struktūrą bei daugelį kitų veiksnių; sprendžiant mokytojų darbo užmokesčio normų klausimą, būtina tirti jų darbo normavimą, organizavimą, mokyimo bei auklėjimo proceso intensyvumą, mokytojų profesijos patrauklumo aspektus ir kt.

Pagaliau, nustatant išlaidų normų dydžius, negalima pamiršti šalies materialinių ir finansinių išteklių, kurie gali būti skiriami socialiniams ir kultūriniams reikalingams. Tai ypač turi reikšmės darbo užmokesčio, pensijų, stipendijų, maitinimo ir medikamentų normoms.

Visa tai rodo, kad dabartinėmis sąlygomis išlaidų normų skaičiavimas ir jų optimalių dydžių nustatymas yra labai sudėtingas procesas. Dėl to šis darbas gali būti sėkmingai dirbamas tik plačiai naudojant matematinius skaičiavimų metodus ir elektronines skaičiavimo mašinas.

4. Būtiniais atvejais diferencijuoti išlaidų normų dydžius. Jos diferencijuojamos, siekiant pilniau patenkinti socialinių ir kultūrinių įstaigų reikmes, efektyviau panaudoti turimus materialinius bei finansinius išteklius ir materialiai skatinti įstaigas, jų darbuotojus bei aptarnaujamus kontingentus geriau atlikti jiems pavestas funkcijas. Taigi teoriškai kiekviena išlaidų norma gali būti diferencijuojama iki begalybės. Vadovaudamiesi tuo praktiškai, turėtume neaprepiamą kiekį normų, kurios galiausiai taptų individualiais poreikių tenkinimo dydžiais. Biudžetinio proceso atžvilgiu tikslinga turėti kiek galima mažesnį išlaidų normų kiekį. Jas reikėtų diferencijuoti tik būtiniausiais atvejais. Diferencijuojant normas, parenkami požymiai ir laipsniai. Pažymėtina, kad praktiškai normų diferencijavimo klausimas ne visada sprendžiamas sėkmingai. Pavyzdžiui, kažin ar teisinga mokytojų darbo užmokesčio normas diferencijuoti pagal išėitą mokslą (į 4 grupes). Jie pagal šį požymį skirstomi į baigusius aukštąjį mokslą, mokytojų institutus, pedagogines ir bendrojo lavinimo mokyklas. Tai pa-brėžia, kad mokytoju gali būti bet kuris asmuo, jeigu jis baigė vidurinę mokyklą. Gi darbo užmokesčio normų diferencijavimas pagal išėitą mokslą turėtų akcentuoti, kad šiuolaikinės mokyklos mokytojui aukštasis pedagoginis išsilavinimas yra privalomas. Mokytojus reikėtų skirstyti į baigusius aukštąjį mokslą ir nebaigusius jo ir pirmiesiems nustatyti gerokai didesnes darbo užmokesčio normas, lyginant su antraisiais [žr. 4, p. 85–88]. Dar blogiau, kai normos diferencijuojamos, neturint jokio pagrindimo [žr. 2, p. 124].

5. **Materialinės ir finansinės normos turi išreikšti vienodus lėšų kiekius.** Materialinės normos yra sąnaudų kiekiai, išreikšti natūriniais matais, o finansinės — pinigais. Dauguma normų iš pradžių išreiškiamos ir įteisina-
mos natūriniais matais, o vėliau, pasiremiant kainomis ir tarifais, — rub-
liais. Materialinės normos, lyginant su finansinėmis, yra kur kas pastoves-
nės. Jos tikslinamos arba keičiamos palyginti retai. Finansinės kinta daug
dažniau, o tai sąlygoja kainų ir tarifų paslankumas. Dėl to, norint užtikrinti
finansinių normų realumą, reikia nuolat sekti kainų bei tarifų pakitimus ir
atitinkamai tikslinti jas. Praktiškai pasitaiko atvejų, kai finansinės normos
neatitinka materialinių, ir dėl to susidaro sunkumų, tvarkant įstaigų ūkį.
Pastebėta, kad tokie nesklandumai atskirais laikotarpiais susiję su medi-
kamentų, mokymo priemonių ir kai kurių kitų išlaidų normomis.

6. **Išlaidų normas reikia nuolat tikslinti.** Kaip buvo sakyta, išlaidų nor-
mų dydžiai priklauso nuo daugelio socialinių, ekonominių ir gamtinių veik-
nių. Dalis iš jų nuolat kinta, todėl labai svarbu laiku ir tiksliai koreguoti
išlaidų normų, ypač sudėtinių ir suvestinių, dydžius. Jeigu atskiros normos
laiku nepatikslinamos, jos biudžetiniame procese savaime jau nenaudoja-
mos. Jų vietoje tenka naudoti sąlyginius dydžius arba vadovaujamasi
ankstesniojo laikotarpio faktiškų išlaidų sumomis.

Atkreiptinas dėmesys į išlaidų normų pavadinimus. Neretai tos pačios
išlaidų normos atskiruose leidiniuose mokslo darbuotojams ir vadovėliuose
aukštesiosios mokykloms bei technikumams vadinamos skirtingai arba šalia
nurodomi du trys pavadinimai. Dėl to susidaro bereikalingų keblumų tiek
ruošiant ekonomistų kadrus, tiek ir praktiniame darbe. To galima išvengti,
atsisakius nereikalingų terminų ir unifikavus išlaidų normų pavadinimus.

Žinoma, kad išlaidų normos pagal jų sudarymo metodą skirstomos į
individualias, kombinuotas ir sustambintas. Tačiau kai kuriuose šaltiniuose
individualios normos dar vadinamos paprastomis bei atskiromis [žr. 6,
p. 273; 17, p. 286], kombinuotos — grupinėmis, sudėtinėmis bei bendro-
moms [žr. 5, p. 310; 6, p. 286; 7, p. 273; 10, p. 270; 12, p. 279] ir sustam-
bintos — suvestinėmis bei sustambintais matais [žr. 6, p. 286; 12, p. 280].
Siekiant unifikuoti pavadinimus, šias normas tikslinga vadinti tik **paprasto-
mis, sudėtinėmis ir suvestinėmis**. Visi kiti pavadinimai irgi yra tinkami,
tačiau jie nusako tokias normų savybes, kurios šiuo atveju nėra svarbiau-
sios. Pavyzdžiui, pavadinimas „individualios“ pabrėžia, kad joms būdingos
tam tikros griežtai apibrėžtos savybės; pavadinimas „kombinuotos“ parodo,
kad jos gaunamos, atitinkamai tarpusavyje derinant kitas normas; pava-
dinimas „sustambinti matai“ nurodo, kad yra stambesnės, lyginant su kito-
mis. Tačiau, kai kalbama apie normų klasifikavimą pagal jų sudarymo me-
todą, pirmiausia norima pabrėžti, iš kelių elementų arba atskirų išlaidų rū-
šių jos susideda. Todėl ir jų pavadinimai turėtų atspindėti šio požymio
skiriamuosius bruožus. Atsižvelgiant į tai ir reikėtų išlaidų normas, suside-
dančias iš vieno elemento, arba išlaidų rūšies, vadinti paprastomis, suside-
dančias iš dviejų ir daugiau elementų, arba išlaidų rūšių, giminingų savo
turiniui arba paskirtimi, — sudėtinėmis, ir apimančias visas išlaidų rūšis
atitinkamam vienetui išlaikyti — suvestinėmis.

Visos išlaidų normos, atsižvelgiant į jų juridinį pagrindimą, skiriamos
į privalomas ir orientacines. Pastarosios atskiruose šaltiniuose dar vadin-
amos fakultatyvinėmis ir apskaičiuojamomis [žr. 6, p. 287; 9, p. 247]. Šiuo
atveju išlaidų normas reikėtų vadinti tik **privalomomis ir fakultatyvinėmis**,
nes čia būtina pabrėžti, ar jos atskiriems juridiniams asmenims yra priva-
lomos, ar neprivalomos. Fakultatyvines normas vadinant orientacinėmis,
nusakomas tik jų tikslumo laipsnis, o vadinant apskaičiuojamosiomis — nu-
statymo metodus bei pritaikymo sferą.

Be to, atskiruose šaltiniuose nevienodai aiškinamos sudėtinių ir suves-
tinių normų sąvokos. Vienuose nurodoma, kad sudėtinės normos yra tokios,
kurios apima kelias giminingų išlaidų rūšis. Pavyzdžiui, tai ūkio išlaidų

norma vienai mokinių klasei mokyklose arba vienai ligonio lovai gydymo įstaigose, mokymo išlaidų norma vienai klasei ir kt. Suvestinėmis gi laikomos tokios normos, kurios apima visų rūšių išlaidas tam tikram vienetai išlaikyti, t. y. mokinių klasei, vaikui darželyje, ligonio lovai ligoninėje arba visai tokiai įstaigai, kaip kaimo kultūros namai, biblioteka, felčerių-akušerių punktas ar kita [žr. 5, p. 310; 10, p. 270]. Kituose šaltiniuose aiškinama, kad normos, į kurias įeina visų rūšių išlaidos normuojamam vienetai, t. y. mokinių klasei, lovai arba vaikui, yra sudėtinės, o apimančios visas išlaidas vienai įstaigai išlaikyti — suvestinės [žr. 1, p. 265—266].

Atrodo, reikėtų laikytis pirmojo aiškinimo, nes sudėtinės ir suvestinės normos vienos nuo kitų skiriasi ne normuojamųjų vienetų pobūdžiu, o išlaidų, kurias jos apima, sudėtimi.

Nėra tikslaus ir privalomųjų bei fakultatyvinių normų sąvokų aiškinimo. Daugumoje šaltinių nurodoma, kad privalomas normas tvirtina vyriausybė [žr. 6, p. 287; 13, p. 253; 17, p. 284], o kai kuriuose — vyriausybė ir ministerijos [žr. 12, p. 279]. Aiškinama, kad pirmosioms priskiriamos darbo užmokesčio, stipendijų, maitinimo ir kai kurios kitos normos, o antrosioms — visos likusios, kurios naudojamos, planuojant biudžeto išlaidas.

Privalomųjų normų kategorijai reikėtų priskirti visas tas, kurias neribotam laikui nustato ir įformina atitinkamais juridiniais aktais (įstatymais, nutarimais, sprendimais, potvarkiais bei įsakymais) TSRS ir sąjunginių respublikų aukščiausiosios tarybos, TSRS ir sąjunginių respublikų ministrų tarybos, visos ministerijos ir joms prilygintos įstaigos bei vietinės tarybos ir jų vykdomieji komitetai. Visas kitas išlaidų normas, kurios panaudojamos tik atitinkamų metų biudžetiniame procese, reikėtų laikyti fakultatyvinėmis.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Finansų ir kredito katedra

Redakcinei kolegijai įteikti
1976 m. gruodžio mėn.

LITERATURA

1. *Daukša A.* TSRS valstybinis biudžetas. V., „Mintis“, 1967.
2. *Masalskas V.* Išlaidų mokykloms išlaikyti normavimo klausimai.— Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Ekonomika, XII, 1 sąs. V., „Mintis“, 1973.
3. *Masalskas V.* Kai kurie biudžeto išlaidų socialinės bei kultūrinės priemonės klasifikacijos klausimai.— Kn. Kai kurie finansų ir kredito efektyvesnio panaudojimo klausimai. V., 1973.
4. *Masalskas V.* Kai kurie mokytojų darbo ekonominiai aspektai.— Kn. Visuotinio vidurinio mokyto organizacinės ir ekonominės problemos. V., 1974.
5. Государственный бюджет СССР. Под рук. проф. А. М. Александрова. М., «Финансы», 1965.
6. Государственный бюджет СССР. Под рук. проф. В. В. Лаврова и проф. К. Н. Плотникова. М., «Финансы», 1968.
7. Государственный бюджет СССР. Под рук. и ред. доц. З. Х. Русина и Л. Л. Эйдиновой. М., «Финансы», 1969.
8. Государственный бюджет СССР. Под рук. проф. И. Д. Злобина. М., «Финансы», 1970.
9. Государственный бюджет СССР. Под рук. проф. В. В. Лаврова и проф. К. Н. Плотникова. М., «Финансы», 1975.
10. *Жакин В. А.* Экономика образования. М., «Просвещение», 1969.
11. *Масальскас В.* Вопросы финансирования общеобразовательных школ. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. В., 1971.
12. *Плотников К. Н.* Государственный бюджет СССР. М., «Финансы», 1959.
13. *Ровинский Н. Н.* Государственный бюджет СССР. М., Госфиниздат, 1951.
14. *Субботина К.* Финансовый план расходов на школы.— «Народное образование», 1970, № 2.
15. *Ткачук М. И.* Проблемы финансового планирования. Минск, «Наука и техника», 1972.
16. *Тульчинский Л. И.* Финансовые проблемы профессионального образования в СССР. М., «Финансы», 1968.
17. Финансы СССР. Под рук. проф. И. Д. Злобина. М., «Финансы», 1967.

К ВОПРОСУ О НОРМАХ РАСХОДОВ НА СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЕ УЧРЕЖДЕНИЯ

В. МАСАЛЬСКАЯ

Резюме

Важная роль в бюджетном процессе принадлежит нормам расходов на содержание социально-культурных учреждений. В связи с этим целесообразно обратить внимание на некоторые теоретические и практические аспекты нормирования расходов на социально-культурные мероприятия.

Нормы расходов — это не только установленные размеры затрат на определенные расчетные единицы, но и неотъемлемый элемент механизма распределения национального дохода, а также образования и использования общественных фондов потребления. Значение норм расходов не должно ограничиваться только их ролью в бюджетном процессе. Оно состоит и в том, что они отражают степень удовлетворения некоторых коллективных и индивидуальных потребностей населения.

Разработка и обоснование норм расходов представляют сложный и трудоемкий процесс, который можно подразделить на следующие этапы: 1) группировка подлежащих нормированию расходов; 2) подбор нормировочных единиц; 3) определение размеров норм; 4) дифференцирование норм; 5) обеспечение увязки между материальными и финансовыми нормами и 6) постоянное уточнение размеров норм.

Состав расходов социально-культурных учреждений представляет длинный перечень разнородных затрат. Устанавливать нормы по каждому виду затрат практически нет возможности, да и нет необходимости. Весьма важно поэтому при разработке норм правильно подобрать критерии разграничения многочисленных затрат. Этот вопрос должен решаться отдельно по каждому типу учреждений. Выбор конкретных решений зависит и от того, какой вид норм разрабатывается (материальные, финансовые; простые, сложные, сводные). Однако во всех случаях эта работа должна проводиться на основании действующего перечня статей расходов классификации государственного бюджета СССР.

Сложным вопросом при разработке норм расходов является выбор нормировочных единиц. Правильное решение характеризуется наличием прямой экономической связи между нормировочной единицей и отдельным видом или группой затрат. Кроме того, при выборе нормировочных единиц необходимо учесть наличие практической возможности их учета и арифметической обработки.

Размеры норм должны исчисляться после детального исследования потребностей учреждений в средствах. При этом необходимо учесть: 1) роль отдельных типов учреждений в решении важнейших социально-экономических проблем страны; 2) текущие и перспективные задачи, которые решаются определенными учреждениями и 3) природные и экономические условия деятельности учреждений. Нельзя забывать и о размерах имеющихся источников покрытия соответствующих затрат.

Дифференцирование норм расходов необходимо для более точного удовлетворения потребностей учреждений, повышения эффективности использования средств и усиления материального стимулирования. Действенность дифференцирования зависит от правильности выбора признаков и степени дифференциации норм.

Материальные нормы — это размеры затрат, выраженные в натуральных единицах, финансовые — в рублях. Большинство финансовых норм определяется на основе материальных и в соответствии с дейст-

ющими ценами и тарифами. Материальные и финансовые нормы должны быть постоянно эквивалентны.

Нормирование расходов социально-культурных учреждений является непрерывным процессом. Это обусловлено непрерывностью движения всех тех явлений, которые определяют потребности учреждений в средствах, а также постоянным совершенствованием планирования и финансирования социально-культурных мероприятий.

Уместно обратить внимание, что в некоторых монографиях и учебниках одни и те же виды норм расходов именуются по-разному или приводятся параллельно несколько наименований. Целесообразно принять единые наименования: «простые нормы» — вместо индивидуальных, простых или частных, «сложные нормы» — вместо комбинированных, групповых, сложных или общих, «сводные нормы» — вместо укрупненных измерителей, укрупненных или сложных норм и «факультативные нормы» — вместо факультативных, расчетных или ориентировочных норм. Кроме того, следовало бы принять единое толкование понятий, определяемых этими наименованиями.